

Izazovi izučavanja ekonomske istorije u Srbiji, ur. Vesna Aleksić,
Aleksandar Matković, Marko Miljković.
Beograd: Institut ekonomskih nauka, 2020, 224.

На процес континуираног и систематског проучавања тема из области економске историје у периоду социјалистичке Југославије надовезала се епоха током које је ова научна дисциплина губила статус атрактивног предмета изучавања међу домаћим научницима. Израженије интересовање истраживача различитих образовних профила за бављењем темама из домена економске историје, присутно током претходних неколико година, подстакло је оснивање Центра за економску историју у оквиру Института економских наука у Београду током 2019. Око руководиоца Центра др Весне Алексић окупили су се бројни универзитетски професори, истраживачи са различитих института, архивисти и сарадници из земље и иностранства, а све са идејом реafirмације ове научне дисциплине у Србији кроз подстицање истраживачких пројеката и оснаживање међународне сарадње. На путу ка реализацији својих дугорочних циљева, Центар за економску историју се најпре посветио питању тренутне позиције економске историје у контексту домаће науке. У складу са тим, у новембру 2020. Центар је био организатор националне конференције „Изазови изучавања економске историје у Србији“, а на основу излагања учесника приређен је и тематски зборник радова истог назива.

Већ сâм наслов овог зборника сугерише намере уредника да читалачкој публици представе различите теме, епохе, изворе, те методолошке приступе и изазове са којима се могу суочавати истраживачи који се опредељују за економску историју. Интердисциплинарни карактер Центра за економску историју одразио се на диверзитет радова у оквиру зборника, због чега се пред уредницима нашао комплексан задатак разноврсности његове структуре. Тим уредника зборника представља симбиозу великог истраживачког искуства др Весне Алексић, у оквиру чијег опуса се налазе радови из области друштвене и економске историје 20. века, са посебним освртом на историју банкарства на простору Србије и Балкана, као и иновативних приступа које су понудили филозоф др Александар Матковић, који је успешно одбранио докторат из области раних дебата у Франкфуртској школи о политичкој економији фашизма, и историчар Марко Миљковић, који се у својим радовима бавио историјом аутомобилизма, науке и технологије, као и проблемом ширења нуклеарног наоружања. Зборник радова је састављен од Предговора, односно обраћања тима уредника и три поглавља, груписана око већих тема, насловљених као: Методологија, Извори и Истраживања.

У првом поглављу зборника расветљавају се неки од могућих методолошких приступа и теоријских концепата које различити аутори примењују у проучавању тема из домена економске историје, као и евентуални проблеми на које наилазе у оквиру истраживачког процеса. Тако се у раду професора Правног факултета у Београду др Дејана Поповића, који разматра методолошке аспекте истраживања историје пореског права у

контексту Краљевине Срба Хрвата и Словенаца, истиче значај употребе компаративноправног метода, али и његова нераскидива повезаност са историјским контекстом и нарочитим друштвеним приликама које утичу на промене правног система. О питању примене квантитативних метода и економетрије, односно о методолошким поставкама клиометрије, као значајне дисциплине која економску историју приближава економским наукама, подробније се у оквиру свог рада бавила економисткиња др Јелена Миновић. Посебан допринос овог рада представља математичко описивање најпознатијих економетријских модела, као и приказ литературе у којој се поменути модели примењују у проучавању различитих тема и периода економске историје. Идеја о институционалним променама, као фактору појаве разлика у оквиру економских система међу државама, увелико се позиционирала као значајан правац у економској теорији и историји. Допринос историчарке др Јелене Рафаиловић овом поглављу представља образлагање основних постулата *нове институционалне економије* као методолошког приступа, потенцијалних изазова које он ставља пред истраживаче, док на крају рада ауторка открива и који су домети његове применљивости на примеру проучавања економских институција на простору југоисточне Европе у међуратном периоду. Заступљеност тема везаних за економску историју југоисточне Европе у земљама немачког говорног подручја током 20. и 21. века представља предмет проучавања историчарке др Ранке Гашић. Овај вредни приказ институција и периодичних публикација на немачком које се односе на овај простор представља значајан путоказ за будућа истраживања, али указује и на скромнију заступљеност економско-историјских и привредних тема, упркос дугом историјату привредних веза између земаља немачког говорног подручја и југоисточне Европе.

Друго поглавље зборника проблематизује стање и доступност примарних и секундарних извора за изучавање економске историје, са нарочитим освртом на могућности коришћења архивске грађе. У раду економске историчарке др Весне Алексић разматра се изузетно важно питање дигитализације архивске грађе и могућности које она нуди у контексту изучавања економске историје и других интердисциплинарних истраживања. Ауторка указује на легислативне оквире који дефинишу и подстичу процес дигитализације архивске грађе у протеклих десетак година у свету и Србији, изазове процеса превођења грађе у дигиталну форму и резимира актуелно стање, уз осврт на дигитализоване садржаје који се могу користити у истраживањима економских историчара. Из пера докторандкиња Филолошког факултета и библиотекарки Јелене Бановић и Ларисе Малић пружа се преглед одређених институција и фондова који садрже архивску грађу економске провенијенције. Осим тога, овај рад потенцира значај друге врсте грађе, попут мемоара, фотографија, старих докторских дисертација, епистоларне грађе, а читаоцу пружа важне информације о правним регулативама и изазовима са којима се суочавају архивски стручњаци и корисници грађе. У раду историчарке др Соње Јерковић о Архиву Народне банке Србије као могућем извору за изучавање финансијске историје, излаже се богатство ар-

хивске грађе емисионог завода, док се истовремено указује на велики допринос саме институције и континуитет њеног деловања који приказује очуваност фондова. Сумарни преглед садржаја фондова употпуњен је прилогом у оквиру којег су пописани фондови и збирке Архива Народне банке, чиме се читаоцима и будућим истраживачима, нарочито из области економске историје, предочава велики потенцијал грађе коју нуди овај архив. Кроз анализу процеса електрификације у време социјалистичке Југославије, др Саша Илић је указао на тему кроз коју се очитује не само развој једне привредне гране већ подухват од круцијалне важности за спровођење индустријализације и модернизације земље након Другог светског рата. У складу са тематиком поглавља, овај рад указује на неопходност упоредног коришћења литературе и архивске грађе, уз осврт аутора на карактеристике литературе и опис садржаја архивских фондова релевантних за тему електрификације.

У оквиру трећег поглавља налазе се радови у којима се предочавају анализе и резултати истраживања која на различите начине проблематизују специфичне теме и феномене економске историје. Историчарка др Радина Вучетић је у свом раду указала на сложене релације које су постојале између идеологије, тржишта и филма у социјалистичкој Југославији, као и како се веома доминантан тржишно оријентисан начин размишљања међу филмским дистрибутерима умео наћи у раскораку са званичном културном политиком. Осим недвосмисленог значаја улоге тржишта у социјалистичкој Југославији, ауторка је на овом примеру приказала да се културна историја не може проучавати без разумевања друштвено-економског контекста. У раду историчара Марка Миљковића се применом компаративне методе анализирају различити развојни путеви југословенске и чехословачке аутомобилске индустрије у периоду од 1945. до 60-их година. Упркос чињеници да су обе земље успеле да произведу „народни аутомобил“, аутор показује да је након 1948. у југословенском случају дошло до све веће сарадње са западним економским партнерима и модернизације домаће аутомобилске индустрије, док је примена совјетског планског модела у случају чехословачке аутомобилске индустрије готово довела до њеног уништења. Проучавајући архивску грађу Штедионице Дунавске бановине, др Борис Кршев је реконструисао функционисање, пословање и односе у оквиру ове институције. И поред некохерентности архивске грађе и сложености административног положаја Војводине у оквиру Краљевине СХС/Југославије, аутор је успешно представио рад Штедионице у времену обележеном глобалним прекретницама, попут Велике светске економске кризе и почетка Другог светског рата. Значајан допринос овом поглављу и једино истраживање у зборнику посвећено изазовима у изучавању економске историје средњег века представља рад економисткиње др Драгане Ђнатовић. Уводећи читаоца у причу о изворима за изучавање монетарне историје у средњовековној Србији, ауторка је представила оквире њене периодизације у односу на два критеријума: средства плаћања и субјекта са правом ковања новца, на основу којих су се издвојиле специфичне етапе српске

средњовековне монетарне историје, које представљају значајну полазну тачку за наредна истраживања економске историје овог раздобља. Последње истраживање у оквиру овог поглавља, аутора Емилије Цветковић и др Александра Матковића, посвећено је наслеђу Комисије за економску историју Југославије, која је била саставни део Савеза историчара Југославије од средине 60-их година па до распада социјалистичке Југославије. Реализовани пројекти, издавачка делатност, међународна сарадња и изазови са којима се суочавала Комисија за економску историју Југославије представљају користан показатељ за усмеравање домаћих и међународних активности Центра за економску историју.

На нешто више од две стотине страница, које садрже текстове оригиналних научних истраживања еминентних стручњака, затим прилоге у виду пописа архивских фондова, статистике и математичке описе економетријских модела, предочени су веома вредни резултати научних истраживања у области економске историје. Осим скретања пажње научне јавности у Србији на значај изучавања ове дисциплине, разнородност тема, хронолошких раздобља, методолошких и теоријских приступа, у зборнику се указује на огромне потенцијале које економска историја, као интердисциплинарно поље, ставља пред истраживаче. То што радови нису груписани око конкретнијих тема одговара врло опште постављеном наслову самог зборника, због чега је подела на поменута поглавља сасвим адекватна. Са друге стране, треба имати на уму да је у питању зборник радова са прве националне конференције Центра за економску историју, чији је циљ информисање стручњака, као и оних који се тек упознају са економском историјом, са дOMETИМА досадашњих истраживања у Србији и изазовима које она доносе. Дисеминација научних резултата кроз сличне компендијуме знања представља незаобилазан корак на путу ка систематском проучавању економске историје, а овај зборник чини весником бројних издања Центра за економску историју у оквиру Института економских наука у Београду.

Емилија ЦВЕТКОВИЋ

Небојша Владисављевић. *Антибироократска револуција*.
Београд: Архипелаг, 2020, 297.

Студије о нашој недавној прошлости још увек су малобројне. Због тога монографија *Антибироократска револуција* издавачке куће Архипелаг представља вредан допринос разумевању савремене историје Србије. Аутор дела, однедавно редовни професор београдског Факултета политичких наука, Небојша Владисављевић већ више деценија брижљиво проучава